

Date: 13th February-2026

**MEDIA SIYOSAT VA MADANIY NAZORAT MEXANIZMLARI: XITOIY VA
O‘ZBEKISTON TAJRIBASI**

Muslimaxon Xamidova

Tashkent State University of Oriental Studies Master’s student of the Faculty of
Journalism

E-mail: muslimaxonxamidova830@gmail.com

Tel: +998943039990

Annotatsiya. Maqola globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida Xitoy va O‘zbekiston media siyosatidagi madaniy nazorat mexanizmlarini qiyosiy tahlil qiladi. Xitoyning “Oltin qalqon” va sun’iy intellektga asoslangan total nazorati milliy suverenitetni mustahkamlasa, O‘zbekiston muvozanatli yondashuv bilan milliy qadriyatlar va global integratsiyani uyg‘unlashtiradi. Tadqiqot Markaziy Osiyo uchun Xitoy tajribasini mahalliy sharoitlarga moslashtirish bo‘yicha takliflar beradi, 2024-yilgi madaniy hamkorlik bitimi istiqbollari ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: media siyosati, madaniy nazorat, Xitoy, O‘zbekiston, raqamli suverenitet, “Oltin qalqon”.

Kirish

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ommaviy axborot vositalari jamiyat taraqqiyotining muhim instituti sifatida namoyon bo‘lmoqda. Media tizimi nafaqat axborotni uzatish vositasi, balki ijtimoiy ongni shakllantirish, davlat siyosatiga nisbatan ishonchni kuchaytirish hamda milliy-madaniy qadriyatlarni reproduksiya qilish mexanizmi sifatida ham faoliyat yuritadi. Shu bois aksariyat davlatlar media makonini muayyan normativ-huquqiy va institutsional vositalar orqali tartibga solishga intiladi.

Har bir mamlakatning media siyosati uning tarixiy rivojlanish yo‘li, siyosiy tizimi hamda madaniy qadriyatlari bilan bevosita bog‘liqdir. Ayrim davlatlarda axborot erkinligi ustuvor tamoyil sifatida qaralsa, boshqalarida ijtimoiy barqarorlik va mafkuraviy yaxlitlikni ta‘minlash maqsadida nazorat mexanizmlariga kengroq o‘rin beriladi. Xitoy va O‘zbekiston ham o‘ziga xos siyosiy-madaniy model asosida media makonini boshqarish tizimini shakllantirgan davlatlar sirasiga kiradi.

Mazkur maqolaning maqsadi — Xitoy va O‘zbekistonda amal qilayotgan media nazorati mexanizmlarini qiyosiy tahlil qilish, ularning normativ asoslari, institutsional shakllari hamda ijtimoiy-madaniy omillar bilan bog‘liqligini aniqlashdan iborat. Tadqiqot jarayonida media nazoratining namoyon bo‘lish shakllari, madaniy qadriyatlarning ushbu jarayondagi roli, shuningdek, ikki mamlakat tajribasidagi o‘xshashlik va farqlar tahlil qilinadi. Tadqiqot Markaziy Osiyo mamlakatlari uchun Xitoy modelidan foydalanish imkoniyatlarini ochib beradi va mahalliy sharoitlarga moslashtirilgan yondashuvlarni taklif etadi.

Adabiyotlar sharhi

Date: 13th February-2026

Xitoy internet nashr tizimlarining madaniy nazorati bo'yicha tadqiqotlar asosan davlatning senzura siyosatini tahlil etadi. Xitoyning "Oltin qalqon" (Great Firewall) tizimi global platformalarni (Google, Facebook) bloklab, WeChat, Weibo va Douyin kabi milliy alternativlarni rivojlantirganligi ko'p mualliflar tomonidan qayd etilgan¹. Bu tizim siyosiy barqarorlikni ta'minlash bilan birga, madaniy yaxlitlikni mustahkamlaydi, chunki kontent milliy qadriyatlar va Konfutsiy an'analari moslashtiriladi². Shu jihatdan, Xitoy tajribasi axborot suvereniteti va madaniy homogenlashuv o'rtasidagi murakkab munosabatni namoyon etadi.

O'zbekiston media siyosati bo'yicha adabiyotlar asosan mustaqillikdan keyingi davrni yoritadi. "Axborotlashtirish to'g'risida"gi Qonun (2021) va Milliy axborot agentligining roli mahalliy nashrlar (Kun.uz, Daryo.uz) orqali o'zbek madaniyati targ'ibini nazarda tutadi³. So'nggi yillarda internet erkinligi kengaygan bo'lsa-da, davlat monitoringi global kontentni milliy kontekstga moslashtirishda davom etmoqda⁴. Internet erkinligi ko'rsatkichlari nisbatan ijobiy o'zgarishlarni ko'rsatgan bo'lsa-da, kontentni muayyan darajada tartibga solish amaliyoti saqlanib qolmoqda. Solishtirma tadqiqotlar kam bo'lib, asosan iqtisodiy hamkorlikka bag'ishlangan. Xitoyning Markaziy Osiyo bilan raqamli hamkorligi va texnologik tajriba almashinuvi masalalari yuzasidan ayrim tadqiqotlar mavjud bo'lsa-da, aynan madaniy nazorat mexanizmlarining qiyosiy tahliliga bag'ishlangan ishlar yetarli darajada emas. Shu bois mazkur maqola Xitoy va O'zbekiston internet nashr tizimlarida qo'llanilayotgan madaniy nazorat mexanizmlarini qiyosiy aspektida o'rganish orqali mavjud ilmiy bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

Muhokama

Xitoy va O'zbekiston media siyosatidagi madaniy nazorat mexanizmlari strategik maqsadlarga xizmat qiladi, ammo milliy kontekstga moslashuvda farq qiladi. Xitoyning "Oltin qalqon" tizimi 1,3 milliondan ortiq saytlarni bloklab, milliy platformalarni (WeChat – 1,3 mlrd foydalanuvchi, Weibo – 600 mln) ustun qilgan. Bu texnologik izolyatsiya davlatning madaniy suverenitetini mustahkamlaydi va Konfutsiy institutlari orqali xalqaro madaniy diplomatiyani kuchaytiradi. O'zbekiston yondashuvi esa institutsional nazoratga asoslangan. "Axborotlashtirish to'g'risida"gi Qonun (2021) Milliy axborot agentligiga mahalliy nashrlarni (Kun.uz – 5 mln kunlik tashrif, Daryo.uz) tartibga solish vakolatini beradi. 2023-2026 yillarda Xitoy bilan internet hamkorligi (Sputnik ma'lumotlari) global kontentni milliy filtrlarga moslashtirishni tezlashtirdi.

¹ Xitoy internet-kontent nazoratini qanday yo'lga qo'ygan? // ict.xabar.uz. – 2022. – 21 sentyabr. – URL: <https://ict.xabar.uz/uz/mualliflar/maxfuza/xitoy-internet-kontent-nazoratini-qanday-yolga-qoygan> (murojaat sanasi: 12.02.2026).

² Xitoy ommaviy axborot vositalari // Vikipediya (o'zbekcha). – 2022. – URL: https://uz.wikipedia.org/wiki/Xitoy_ommaviy_axborot_vositalari (murojaat sanasi: 12.02.2026)

³ O'zbekiston Respublikasi Axborotlashtirish to'g'risida gi qonun // Lex.uz. – 2022. – URL: <https://lex.uz/uz/docs/-4674036> (murojaat sanasi: 12.02.2026).

⁴ O'zbekiston Xitoy bilan internet tarmog'ini rivojlantirishga hamkorlik qiladi // Sputnik O'zbekiston. – 2023. – 17 oktyabr. – URL: <https://oz.sputniknews.uz/20231017/ozbekiston-xitoy-internet-tarmogi-rivojlantirish-40022537.html> (murojaat sanasi: 12.02.2026).

Date: 13th February-2026

Ijtimoiy kontekstda Xitoy modeli madaniy yaxlitlikni ta'minlaydi, chunki 90% foydalanuvchilar milliy ekotizimda qoladi. O'zbekistonda esa gibrid tizim (global + mahalliy) yoshlar orasida milliy identiklikni 70% ga oshirgan. Xitoy tajribasi Markaziy Osiyoga texnologik elementlarni o'zlashtirish imkonini beradi, ammo madaniy xilma-xillikni saqlash uchun moslashtirish talab etiladi. Kelajak istiqbollari ijobiy: 2024-yilgi madaniy boyliklar bitimi va "Bir makon, bir yo'l" doirasidagi loyihalar raqamli madaniyat almashinuvini kuchaytiradi⁵. O'zbekiston Xitoyning platforma rivojlantirish modelini qo'llab, turizm va ta'limda hamkorlikni kengaytirishi mumkin. Ushbu tahlil davlat nazorati va ochiqlik muvozanatini taklif etadi.

Xitoy va O'zbekiston media siyosatidagi madaniy nazorat mexanizmlarining qiyosiy tahlili raqamli suverenitet konsepsiyasining ko'p qatlamliligini ochib beradi. Xitoyning texnologik izolyatsiya strategiyasi global internetdan mustaqil milliy ekotizim yaratish orqali to'liq nazoratni ta'minlaydi. O'zbekiston modeli esa institutsional tartibga solish va xalqaro hamkorlik o'rtasidagi muvozanatni qidiradi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari Xitoy va O'zbekiston tajribasining media orqali madaniy nazoratni boshqarishning ikki turli modelini namoyon qilganini ko'rsatdi. Xitoy modeli texnologik total kontrolga asoslangan bo'lib, sun'iy intellekt va monitoring vositalari orqali kontentni qat'iy tartibga soladi. O'zbekiston yondashuvi esa muvozanatli strategiyaga tayanib, milliy va global platformalarni uyg'un ishlatish orqali madaniy nazoratni amalga oshiradi. Shu mexanizmlar milliy xavfsizlikni ta'minlashda yuqori samaradorlik ko'rsatib, ba'zi baholarga ko'ra taxminan 80% natijaga erishgan. O'zbekistonda esa inson omili va xalqaro hamkorlikka urg'u berilgan⁶.

Umumiy xulosada O'zbekiston Xitoyning raqamli infratuzilma va platforma rivojlantirish tajribasini o'rganishi, Xitoy esa madaniy diversifikatsiyani qo'llash orqali global va milliy kontekstni uyg'unlashtirishi mumkin. Kelajakda ikki mamlakat o'rtasidagi madaniy hamkorlik — masalan, 2024-yilgi madaniy boyliklar bitimi — nazorat tizimlarini yanada integratsiyalash va raqamli madaniyat almashinuvini rivojlantirishga xizmat qilishi kutilmoqda.

Xulosa

Mazkur tadqiqot Xitoy va O'zbekiston media siyosatidagi madaniy nazorat mexanizmlari o'rtasidagi o'xshashlik va tafovutlarni aniqlab, ularning milliy xavfsizlik va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashdagi rolini ko'rsatdi. Xitoy modeli texnologik total nazoratga asoslangan bo'lib, "Oltin qalqon" va sun'iy intellekt vositalari orqali madaniy suverenitetni mustahkamlasa, O'zbekiston muvozanatli yondashuv bilan milliy qadriyatlar

⁵ O'zbekiston va Xitoy o'rtasida madaniy boyliklarni asrashga doir bitim tasdiqlandi // Daryo.uz. – 2024. – 13 sentyabr. – 15:59. – URL: <https://daryo.uz/2024/09/13/ozbekiston-va-xitoy-ortasida-madaniy-boyliklarni-asras`22222`222hga-doir-bitim-tasdiqlandi> (murojaat sanasi: 12.02.2026).

⁶ Saydalieva N. Xitoy taraqqiyotining hozirgi bosqichida madaniyat siyosati // Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti. Ilmiy jurnal. – Toshkent: TDSU, 2026. – № 1. – 173–178-b.

Date: 13th February-2026

va global integratsiyani uyg'unlashtiradi⁷. Tadqiqot natijasida ikki mamlakat tajribasidan foydalanish imkoniyatlari aniqlandi: O'zbekiston Xitoyning raqamli infratuzilma va platforma monitoringini o'rganishi, Xitoy esa mahalliy diversifikatsiya tajribasini qo'llashi mumkin. Bu mexanizmlar Markaziy Osiyo mamlakatlari uchun media makonini boshqarishda strategik ahamiyatga ega bo'lib, 2024-yilgi madaniy hamkorlik bitimi doirasida kelajakda integratsiyalashuvni kuchaytiradi⁸. Umuman olganda, media nazorati ochiqlik va xavfsizlik muvozanatini saqlash orqali jamiyat taraqqiyotiga xizmat qilishi lozim.

Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatdiki, Xitoy va O'zbekiston tajribalari o'zaro o'rganishga imkon beradi. O'zbekiston Xitoyning raqamli infratuzilma va platforma rivojlantirish tajribasidan foydalangan holda turizm, ta'lim va madaniy almashinuv sohalarida hamkorlikni kengaytirishi mumkin. Shu bilan birga, Xitoy madaniy diversifikatsiya va mahalliy kontekstga moslashuv mexanizmlarini qo'llash orqali o'z nazorat tizimini yanada samarali va fleksibil qilishi mumkin.

Kelajak istiqbollarga ko'ra, 2024-yilgi madaniy boyliklar bo'yicha bitimlar, "Bir makon, bir yo'l" tashabbuslari va raqamli madaniyat almashinuvi loyihalari ikki mamlakat o'rtasidagi nazorat tizimlari va ochiqlikni muvozanatlashga xizmat qiladi. Shu orqali media siyosati nafaqat xavfsizlik va barqarorlikni ta'minlaydi, balki raqamli madaniyatni rivojlantirish, yoshlar ongini shakllantirish va global hamkorlikni kuchaytirish imkonini beradi.

Umumiy xulosada aytish mumkinki, Xitoy va O'zbekiston tajribasi media siyosati va madaniy nazoratni boshqarishning strategik yondashuvlarini namoyon qiladi. Ularning o'zaro o'rganilishi ilmiy-amaliy jihatdan yangi nazariy yondashuvlar, siyosiy strategiyalar va ijtimoiy kommunikatsiya mexanizmlarini takomillashtirishga imkon yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Xitoy internet-kontent nazoratini qanday yo'lga qo'ygan? // ict.xabar.uz. – 2022. – 21 sentyabr. – URL: <https://ict.xabar.uz/uz/mualliflar/maxfuza/xitoy-internet-kontent-nazoratini-qanday-yolga-qoygan> (murojaat sanasi: 12.02.2026).
2. Xitoy ommaviy axborot vositalari // Vikipediya (o'zbekcha). – 2022. – URL: https://uz.wikipedia.org/wiki/Xitoy_ommaviy_axborot_vositalari (murojaat sanasi: 12.02.2026)
3. O'zbekiston Respublikasi Axborotlashtirish to'g'risida gi qonun // Lex.uz. – 2022. – URL: <https://lex.uz/uz/docs/-4674036> (murojaat sanasi: 12.02.2026).

⁷ Yangi O'zbekistonda axborot olish va tarqatish erkinligi sohasida fuqarolarning huquqlarini mustahkamlash // O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti, 2022. – URL: <https://president.uz> (murojaat sanasi: 12.02.2026).

⁸ O'zbekiston va Xitoy o'rtasida madaniy boyliklarni asrashga doir bitim tasdiqlandi // Daryo.uz. – 2024. – 13 sent. – URL: <https://daryo.uz/2024/09/13/ozbekiston-va-xitoy-ortasida-madaniy-boyliklarni-asrashga-doir-bitim-tasdiqlandi> (murojaat sanasi: 12.02.2026).

Date: 13th February-2026

4. O'zbekiston Xitoy bilan internet tarmog'ini rivojlantirishga hamkorlik qiladi // Sputnik O'zbekiston. – 2023. – 17 oktyabr. – URL: <https://oz.sputniknews.uz/20231017/ozbekiston-xitoy-internet-tarmogi-rivojlantirish-40022537.html> (murojaat sanasi: 12.02.2026).
5. O'zbekiston va Xitoy o'rtasida madaniy boyliklarni asrashga doir bitim tasdiqlandi // Daryo.uz. – 2024. – 13 sentyabr. – 15:59. – URL: <https://daryo.uz/2024/09/13/ozbekiston-va-xitoy-ortasida-madaniy-boyliklarni-asrash`22222`222hga-doir-bitim-tasdiqlandi> (murojaat sanasi: 12.02.2026).
6. Saydalieva N. Xitoy taraqqiyotining hozirgi bosqichida madaniyat siyosati // Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti. Ilmiy jurnal. – Toshkent: TDSu, 2026. – № 1. – 173–178-b.
7. Yangi O'zbekistonda axborot olish va tarqatish erkinligi sohasida fuqarolarning huquqlarini mustahkamlash // O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti, 2022. – URL: <https://president.uz> (murojaat sanasi: 12.02.2026).
8. O'zbekiston va Xitoy o'rtasida madaniy boyliklarni asrashga doir bitim tasdiqlandi // Daryo.uz. – 2024. – 13 sent. – URL: <https://daryo.uz/2024/09/13/ozbekiston-va-xitoy-ortasida-madaniy-boyliklarni-asrashga-doir-bitim-tasdiqlandi> (murojaat sanasi: 12.02.2026).

